

MUHİBBÎ DÎVÂNINDA YEMİN KALİPLARI

Doç. Dr. Ahmet YILMAZ
Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ÖZET:

Muhibbî mahlaslı Kanûnî Sultan Süleyman'ın gazellerinden oluşan hacimli divanında yemin ifadeleri de kullanılmıştır. Bu ifadelerin bir kısmı, İslâmî gelenekte yer alan sözcüklerle oluşturulmuştur. Diğer bir kısım yemin ifadeleri de vardır ki onları ancak kültürel anlamda yemin kabul edebiliriz.

Anahtar kelimeler: Yemin, ant, kasem, hilf, Muhibbî, Kanunî Sultan Süleyman.

ABSTRACT

Swear Forms in 'Muhibbî's Dîwân'

According to the Islamic rules, if someone swears to do something with using the utterance of Allah, or with using the names of Allah or His attributes, or if someone swears on something what the Holy Qur'an sweared on, it means that the deed that someone sweared on it has to be done. If someone swears to do something, it must be used sacred, holy and lofty utterances. And also according to the Islamic rules, it is not accepted to swear with telling lies.

There are some swear forms in Muhibbî's Dîwân, Muhibbî is an important poet in Islamic Literature. In this writing we focused on this swear forms which used in Muhibbî's Dîwân.

Key Words: swear, pledge, oath, alliance, Muhibbi, Sultan Sulayman.

Arapça bir sözcük olan “yemîn” lügatte, bir işi yapmak veya yapmamak hususundaki niyet ve kararlılığın bir akitle sağlamlaştırılması anlamına gelir. Bir iddiayı ispatlamak veya bir işin sonucundan emin olmak için başvuru olan bir yoldur. İstilah olarak ise “yemîn” bir eylemin yapılacağına veya yapılmayacağına ya da bir şeyin şöyle olduğunun yahut olmadığına, yüce ve muazzam bir ismin zikri ile te'kid edilerek güçlendirilmesine denir. Arapçada “yemîn”, “kasem” ve “hif” aynı anlamda kullanılan kelimelerdir.¹

İslâm kurallarına göre, üzerine yemin edilen bir işin mutlaka yapılacağı, ya “Allah” lafzının anılması, ya Allah'ın isim veya sıfatlarından herhangi birinin zikri, yahut ta Kur'ân-ı Kerim'de üzerine yemin edilen şeylerden birinin zikredilmesiyle ifade edilmelidir.² Çünkü kendisiyle yemin edilen şey, yüceliği ve kutsal-

¹ Bkz. İsmail b. Hammâd el-Cevherî, es-Sihâh, “Kasem”, Kahire, 1956.

² Daha fazla bilgi için bkz. İbn-i Âbidîn, Reddül-muhtâr (Tercüme Ahmet Davudoğlu), Şamil Yay. İstanbul 1983, VII/504-525; Zuhaylî, İslam Fıkhı Ansiklopedisi, IV/213.

lığı kabul edilmiş bir şey olmalıdır. Bu hususların dışında kalan nesnelere yemin edilemez. Yine İslam kurallarına göre yalan yere yemin edilemez, bağlayıcı hükümleri vardır.

Yemin etme, yemin içme veya ant içme gibi deyimlerle Türk kültürüne yerleşmiş olan bu işlemin ilk defa hangi tarihte yapıldığı bilinmese de köklerinin çok eskilere dayandığı muhakkaktır. Türk mitolojisinde de örnekleri var olan antlar kutsal şeyler üzerine yapılırdı. Mesela eski Türk boyları arasında demir kutsal sayıldığı için, demirden yapılmış kılıç üzerine yemin edilirdi. Birisinin yemin etmesi istendiği zaman kılıç kınından çıkarılır ve “*Bu kök kirsün, kızıl çıksun*” derlerdi. Bunun anlamı, “Eğer sen sözünde durmazsan bu gök renkteki kılıç (senin bedenine girsin ve) kanına bulanarak kızıl çıksın ve senden öcünü alsın.”³ demekti. Divânü Lügâti’t-Türk’te de “and” kelimesinin lafzen ve manen yemin olarak kullanıldığı aktarılmaktadır.⁴ Eski Araplar ise, kutsal saydıkları babaları ve dedeleri üzerine çok yemin ediyorlardı. Ancak Hz. Peygamber, “*Dikkat edin! Allah, sizin babalarınız üzerine yemin etmenizi yasaklamaktadır; yemin edecek olan Allah’a yemin etsin, veya sussun.*”⁵ buyurarak bunu kaldırmıştır. Bugün ülkemizde *ekmek* dışında *incir, zeytin* gibi yiyeceklere, Kuran’da örnekleri olmasına rağmen yemin edilmemektedir. Ancak namus, şeref, nikah gibi kutsal değerler üzerine çok değişik biçimlerde yapılan yemin örneklerine şahit olmaktadır.

Türk edebiyatında da “yemin”, İslam kültüründe var olan şekilleri başta olmak üzere çok değişik biçimi ve içeriğiyle karşımıza çıkmaktadır. Akademik hayatımız boyunca her türlü yemin kalıbının onlarca edebî örneğini gördük. Fakat maalesef, bu konuda detaylı bir çalışma yapılmış değildir. Bizim bu çalışmamız ise bir örnekleme çalışması olup, daha sonraki çalışmalar zinciri için belki bir halka oluşturacaktır.

Bu çalışmamızda, *Muhibbî Divanında*⁶ yer alan 2799 adet gazel teker teker incelenmiş ve 32 beyitte⁷ 34 adet yemin ifadesi tespit edilmiştir. Bu yemin ifadelerinden “Vallâhi” 6 kere, “Billâhi” 10 kere, “Tallâhi” 1 kere, “Mushaf-ı hüsnün hakkı” 3 kere, “Merve hakkı” 5 kere, “Safâ vü Merve hakkı” 1 kere, “Kible hakkı” 2 kere, “Kible-i ulyâ hakkı” 2 kere, “Kâfirem” 2 kere, “Nâmerd ola” 2 kere kullanılmıştır.

a. “Vallâhi” ifadesiyle yapılan yeminler:

Arap gramer kurallarına göre “vav” harfi ile ve sonu kesreli olarak, Allah’ın isimleri ve sıfatları üzerine yemin edilebilir. Ancak bu tür yeminlerde yemin fiili telaffuz edilemez veya üzerine yemin edilen isim yerine herhangi bir zamir kulla-

³ Bkz. Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1998, 1/67.

⁴ Bkz. Divânü Lügâti’t-Türk Tercümesi (Çev:Besim Atalay), Türk Dil Kurumu Yay. 521, Ankara 1998, 1/42, 1/459.

⁵ Buhari, Eymân, 40; Müslim, Eymân, 3.

⁶ Muhibbî Divânı (Hazr. Coşkun Ak), Kültür ve Turizm Bak. Yay. 712, Ankara 1987.

⁷ Yemin kalıplarının yer aldığı beyit numaraları adı geçen eserdeki gazel sıra numaraları ile birlikte verilmiştir.

nılamaz.

*Can fedâ itmez dimiş yolına bî-dîn rakîb
Bâver itme dostum vallâh bühtândır sana⁸*

(Dinsiz rakip, senin yoluna canımı feda etmeyeceğimi söylemiş. Vallahi sana yalan söylemiş, dostum, inanma.)

*Ey Muhibbî nazm ile burdun Nizâmî nicesin
Ehl-i nazmun arasında merd sen vallâh merd⁹*

(Ey Muhibbî, sen şairlerinle çok Nizâmî'nin kulağını büktün. Vallahi sen şairler arasında bir yiğitsin.)

*Rakîbâ gel nigâr ile bizüm aramıza gir
Şikâyet eylemez vallâh âdil şâhımız vardır¹⁰*

(Ey rakip, gel sevgili ile aramıza gir ve bizi ayır. Vallahi bizim öyle adaletli bir padişahımız var ki bundan hiç şikayet etmez.)

*Gele ey hûbların şâhı severem seni vallâhı
Seversen sen de Allâhı niçün dün gece gelmedin¹¹*

(Gel yanıma ey güzeller güzeli, vallahi seni seviyorum. Sen de Allah'ını seviyorsan, bana söyle, dün gece niçin gelmedin?)

*Beni sen derd-nâk itdün vücûdum külli hâk itdün
Beni vallâh helâk itdün niçün dün gece gelmedin¹²*

(Beni delirten ve yerlere çalan sensin. Sen beni vallahi öldürdün; söyle dün gece niçin gelmedin?)

*Yüzüm ger döndürem dönsün cefâdan bir yana kiblem
Yolunda toğrıyam vallâh benüm a Ka'bem a kiblem¹³*

(Eğer senin yolundan yüzümü başka tarafa çevirirsen, çekeceğim acıdan dolayı kiblem başka yöne dönmüş olsun. Vallahi ben senin aşkında sadığım; ha Kabe'ye dönmüşüm, ha sana doğru dönmüşüm. İkisi de aynı.)

b. "Billâhî" ifadesiyle yapılan yeminler :

Arap nahvine göre, yemin harflerinden "be" harfi ile yapılan yeminler daha kapsamlı olarak kullanılabilir. Çünkü "be" harfi Allah'ın isimleri ile kullanılabilirdiği gibi, başka kutsal isimlerle de kullanılabilir. Yine bu harf ile yapılan yeminlerde yemin fiilinin hem zikredilmesi (örneğin "Allah'a yemin ederim yapacağım") ve hem de gizlenmesi (örneğin "Billâhî yapacağım") mümkündür. "Be" yemin harfi "Ona yemin olsun ki" şeklinde zamirlerle de kullanılabilir.

*Dil çeker bâr-ı gamı itmez tahammül kâf ana
Dostlar itmez misüz billâh diyün insâf ana¹⁴*

(Gönül, Kaf dağının tahammül edemeyeceği gam yükünü çekiyor. Dost-

⁸ Muhibbî Divanı, a.g.e. Gazel No: 7/6

⁹ A.g.e., Gazel No: 344/5

¹⁰ A.g.e., Gazel No: 519/4

¹¹ A.g.e., Gazel No: 1515/2

¹² A.g.e., Gazel No: 1515/3

¹³ A.g.e., Gazel No: 1904/1

¹⁴ A.g.e., Gazel No: 21/1

lar siz ona, billahi el-insâf, deyiniz.)

*Derdünle senün hastedür ey dost Muhibbî
Billâh kadem-rence idüip eyle iyâdet¹⁵*

(Ey dost, Muhibbî senin derdinle hasta olmuştur. Billahi, zahmet edip de bir ziyaret ediver.)

*Şem 'e gör pervâneler varın yakup eyler fedâ
Yoğ iken yanında anun billâh perden lezîz¹⁶*

(Bakın, pervaneler kanatlarını yakıp, nasıl da muma feda ediyorlar! Billahi, onların kanattan daha değerli bir şeyleri yok.)

*Gördüm yüzünü ol sanem billâh ki hoş cânânedür
Yokdur bahâsı ol yüzün âlemde ol bir dânedür¹⁷*

(O güzelin yüzünü gördüm; billahi çok hoş biridir. O yüzün bahası dünyada herhangi bir şeyle ölçülemez.)

*Nigârâ sanma ışk içre Muhibbî terk-i ser kılmaz
Yolunda öldüğüm billâh reh-i ışkında sâdıkdur¹⁸*

(Ey sevgili, Muhibbî aşkı uğruna başını vermez sanma. Ey yolunda öldüğün sevgili, billahi o senin aşkında sâdıktır.)

*Ey ecel billâh sabr it gelme bu dil mülkine
Ol perî-rûnun hayâli anda mihmândür henüz¹⁹*

(Ey ölüm, gönül mülkü olan bu kalbe gelmeyi biraz geciktir. Çünkü o perî yüzlü sevgilinin hayali henüz orada misafirdir.)

*Dostlar ben ölmedin billâh tedbîr eylenüz
Işk içinde hâlîmi billâh takrîr eylenüz²⁰*

(Dostlarım, billahi ben ölmeden tedbîr alınız ve aşka düşmüş halimi görerek bir karar veriniz.)

*Hâk-i pây oldum yolında ey sabâ lutf it götür
Kûy-ı dildâra ilet billâh yatur ol gerde bak²¹*

(Ey sabâ rüzgarı, ben o sevgilinin yolunda toprak oldum, lutfet te beni sevgilinin diyarına götür. Billahi, yerde yatan şu toza bir bak.)

*Ol yâr nice cevr ile nâz u sitem kıla
Billâh dinüz ki fitne vü âşûbı kem kıla²²*

(O sevgili, naz ve sitem ederek çok eziyet etmektedir. Billahi, ona söyleyiniz, bu fitne ve fesadı sona erdirsin.)

¹⁵ A.g.e., Gazel No: 198/5

¹⁶ A.g.e., Gazel No: 363/3

¹⁷ A.g.e., Gazel No: 533/1

¹⁸ A.g.e., Gazel No: 910/5

¹⁹ A.g.e., Gazel No: 1175/5

²⁰ A.g.e., Gazel No: 1179/1

²¹ A.g.e., Gazel No: 1440/4

²² A.g.e., Gazel No: 2557/1

c. “Tallâhi” ifadesiyle yapılan yeminler:

Arapçada “te” yemin harfi ile “Allah” ve “Rab” isimlerinden başka hiçbir isim üzerine yemin edilemez. Bu tür ifadelerde yemin fiili de söylenemez.

Sen serv-kaddi görmeyeli ey gül-i ra'nâ

تالله لقد طال الأشواق علينا²³

(Ey yaban gülü, sen selvi boyluyu görmeyeli, tallahi özlemimiz artmıştır.)

d. “Safâ - Merve hakkı” ifadeleriyle yapılan yeminler:

Safâ ve Merve, Ka'be'nin yanında eskiden var olan iki tepeciğin adlarıdır. Bugün sadece simgesel birer parçası bulunan bu iki tepeciğin arasında hızlı adımlarla 7 kere gidip gelmeye sa'y etmek denir ve hac ibadetinin gereklerindedir. “Safa ve Merve hakkı” şeklindeki yemin kalıplarını, kültürel olarak, devamında “yemin ederim” sözcüğü varmış gibi anlamak gerekir.

Merve hakkı sa'y ile ger ka'be kûyunu tavâf

Eylesem cân ile dil andan olurdu pür-safâ²⁴

(Merve hakkı için (yemin ederim), senin Ka'be gibi olan semtinin etrafında koşu koşu dolaşsam canım ve gönlüm pür-safâ olurdu, mutluluk duyardı.)

Cân ile tavâf eyleyeyüm Merve hakkıçün

Kûyu çü Safâ ehline Ka'be haremîdür²⁵

(Merve hakkı için (yemin ederim), sevgilinin mahallesini tavaf etmeliyim.. Çünkü safâ ehli için orası Ka'be'nin haremi sayılır.)

Cân ile tavâf eyleyem Merve hakkıçün

Kûyu çü Safâ ehline Ka'be-i haremîdür²⁶

(Merve hakkı için (yemin ederim), sevgilinin mahallesini tavaf etmeliyim.. Çünkü safâ ehli için orası Ka'be'nin haremi sayılır.)

Merve hakkıçün safâdan cânımı kurbân idem

Ger müyesser ola kılmak Ka'be-i kûyun tavâf²⁷

(Eğer senin semtini tavaf etmek bana nasip olursa, Merve hakkı için (yemin ederim), mutluluktan canımı kurban ederim.)

Ka'be-i kûyun nasîb olsa varup görsem yüziün

Merve hakkıçün safâdan oluram kurbân-ı ışk²⁸

(Eğer senin semtini ziyaret etmek nasip olur da yüzünü görürsem, Merve hakkı için (yemin ederim), mutluluktan aşk kurbanı olurum.)

Safâ vü Merve hakkıçün şu kim kûyun tavâf eyler

Eger cân itmeye kurbân degül âşık hilâf eyler²⁹

²³ A.g.e., Gazel No: 20/1

²⁴ A.g.e., Gazel No: 61/5

²⁵ A.g.e., Gazel No: 562/2

²⁶ A.g.e., Gazel No: 1077a/2

²⁷ A.g.e., Gazel No: 1371/2

²⁸ A.g.e., Gazel No: 1400/4

(Safâ ve Merve hakkı için (yemin ederim ki), senin semtini tavaf edip te canını kurban etmeyen aşık değildir, aşığım derse yalan söyler.)

*İderdüm Merve hakkıyçün safâ ile özüm kurbân
Tavâf-ı Ka'be-i küyun nasib itse Hüdâ kiblem³⁰*

(Eğer kiblemin yaratıcısı olan Allah'ım bana senin semtini tavaf etmeyi nasip ederse, Merve hakkı için (yemin ederim), seve seve canını kurban ederim.)

e. "Mushaf-ı hüsnün hakkı" ifadesiyle yapılan yeminler:

Mushaf kitap, yahut Kur'an-ı Kerim demektir. Ancak tek başına yemin anlamı taşımayan bu tür ifadeleri de yine kültürel olarak, devamında "yemin ederim" sözcüğü varmış gibi anlamlandırmak gerekir.

*Mushaf-ı hüsnün hakkı ben toğruyam kaddün gibi
Kafirem zülfün gibi ger var ise gönlümde kec³¹*

(Ben senin güzelliğinin mushafı hakkı için (yemin ederim ki), senin boyun gibi dosdoğruyum. Eğer gönlümde eğrilik varsa, senin saçın gibi simsiyah kâfir olayım.)

*La'l-i nâbun mestiyem ben Mushaf-ı hüsnün hakkı
Kâfirem ger eyler isem bâde-i hamrâyı yâd³²*

(Ben güzellik mushafının hakkı için (yemin ederim ki), senin kıpkırmızı dudaklarının sarhoşuyum. Eğer kırmızı şarabın adını anarsam kâfir olayım.)

*Mushaf-ı hüsnün hakıyçün Nile döndü gözlerim
Gönlümün Mısırındaki sultânı andum ağladım³³*

(Güzelliğinin mushafının hakkı için (yemin ederim ki) gözlerim Nil nehre döndü. Çünkü ben gönlümün Mısır'ındaki sultanı andım, ağladım.)

f. "Ka'be hakkı" veya "kible hakkı" ifadeleriyle yapılan yeminler:

Müslüman insanların, namaz kılarken yüzlerini Ka'be'ye döndürmeleri farzdır. Başka bir cihete yönelerek namaz kılınmaz. "Ka'be hakkı" veya "kible hakkı" gibi ifadeler de kültürümüzde, devamlarında "yemin ederim" sözcüğü varmış gibi anlaşılır.

*Ger yaparsa bu yıkık gönlüm evin ol seng-dil
Tâ kıyâmet Ka'be-i ulyâ hakkı âbâd olam³⁴*

(O taş kalpli güzel, yıkık gönül evimi yapıverirse, yüce Ka'be hakkı için (yemin ederim ki) kıyâmete kadar bayındır kalırım.)

*Ger yaparsa bu yıkık gönlüm evin bir seng ile
Tâ kıyâmet Ka'be-i ulyâ hakkı âbâd olam³⁵*

→ →

²⁹ A.g.e., Gazel No: 754/1

³⁰ A.g.e., Gazel No: 1904/5

³¹ A.g.e., Gazel No: 286/2

³² A.g.e., Gazel No: 333/3

³³ A.g.e., Gazel No: 1873/4

³⁴ A.g.e., Gazel No: 2009/4

(O güzel, yıkık gönül evimi bir taş ile yapıverirse, yüce Ka'be hakkı için (yemin ederim ki) kıyâmete kadar bayındır kalırım.)

*Kible hakkı hacc-ı ekberdür sana
Ey Muhibbî küyümü eyle tavâf³⁶*

(Ey Muhibbî, git ve sevgilinin semtini tavaf et. Kible hakkı için (yemin ederim ki) bu senin için hacc-ı ekber sayılır.)

*Tâk-ı ebrûsın görüp kaldurma başı secdeden
Kible hakkı ey Muhibbî secde-gâhumdur benim³⁷*

(Ey Muhibbî, sevgilinin kaşının kemerini görünce başını secdeden kaldırma. Kible hakkı için (yemin ederim ki) orası senin secde yerindir.)

g. “Nâ-merd ola” ifadesiyle yapılan yeminler:

Türkler mert ve yiğit insanlardır. Savaşta korkup kaçmak yiğitlik sayılmayacağı gibi, sevgilinin yolunda can feda etmemek de nâmertliktir. Bunun için bazı insanlar bir işi kesin olarak yapacaklarını, yiğitçe bir deyim olan “yapmayan nâmert olsun” şeklinde ifade edebilirler. Türk kültürü içinde bu da bir yemin şeklidir.

*Karşuda leşker olsa eger Kâf tâ be-Kâf
Nâ-merd ola yüz çeviren göricek mesâf³⁸*

(Eğer karşıda, Kaf dağına varacak kadar düşman askeri yığılmış olsa bile, onların omuz omuza dizilişlerini görünce yüz çeviren nâmert olsun.)

*Merd ol Muhibbî kalma bugün cân u başa sen
Nâ-merd ola itmeye kim sînesün şikâf³⁹*

(Ey Muhibbî, bugün yiğitçe davran ve cana, başa bakma. Bugün göğsünü parçalamayan nâmert olsun.)

h. “Kâfirem” ifadesiyle yapılan yeminler:

Müslüman bir insan için “kafir olayım” sözü ağır bir ifadedir. Bunun içindir ki bazı insanlar samimiyetlerinin bir ispatı olarak bu sözcüğü kullanırlar. Bu da kültür olarak bir yemin sayılır.

*Mushaf-ı hüsnün hakkı ben toğruyam kaddün gibi
Kâfirem zülfün gibi ger var ise gönlümde kec⁴⁰*

(Ben senin güzelliğinin mushafı hakkı için (yemin ederim ki), senin bo-yun gibi dosdoğruyum. Eğer gönlümde eğrilik varsa, senin saçın gibi simsiyah kâfir olayım.)

*La 'l-i nâbun mestiyem ben Mushaf-ı hüsnün hakkı
Kâfirem ger eyler isem bâde-i hamrâyı yâd⁴¹*

→ →

³⁵ A.g.e., Gazel No: 1972/4

³⁶ A.g.e., Gazel No: 1361/5

³⁷ A.g.e., Gazel No: 1976/5

³⁸ A.g.e., Gazel No: 1363/1

³⁹ A.g.e., Gazel No: 1363/5

⁴⁰ A.g.e., Gazel No: 286/2

(Ben güzellik mushafının hakkı için (yemin ederim ki), senin kıpkırmızı dudaklarının sarhoşuyum. Eğer kırmızı şarabın adını anarsam kâfir olayım.)

SONUÇ:

Şiirlerinde Muhibbî mahlasını kullanan Kanûnî Sultân Süleymân (1494-1566) yaklaşık 46 senelik uzun pâdişahlık dönemi ve güçlü idareciliği ile tanınmaktadır. Ancak onun şâirlik yönünün de çok güçlü olduğu bilinen bir gerçektir. Muhibbî divânında yer alan 2799 adet gazel ise bunun delilleridir.

Muhibbî'nin birbirinden güzel gazelleri arasında, münâcâtlar ve naatlar başta olmak üzere, Türk İslâm edebiyatının ilgi alanına giren değişik konularda örnekler de vardır. Ancak biz, bu konular içinden yemin kalıplarını ortaya çıkarmak için bu çalışmayı yaptık. Çünkü, güçlü kişilerin yeminleri çok anlamlıdır. Zira onlar, ya yeminlerini tutarak gereğini yaparlar veya tutamayacakları yeminleri hiç etmezler. Zayıf insanlar ise değişik maksatlarla ettikleri yeminlerinin gereğini yapamayabilirler. Kanûnî Sultân Süleymân bu yönüyle önemli bir örnektir.

Yaptığımız inceleme sonunda elde ettiğimiz yemin kalıplarının bir kısmı *val-lâhi*, *billâhi* ve *tallâhi* sözcükleriyle Arap nahiv kurallarına uygun olarak söylenen ifadelerdir. Geri kalan ifadeler ise, Türk kültürüne göre yemin kabul edilmekle birlikte İslâmî literatüre göre yemin sayılması mümkün olmayan ifadelerdir.

Kaynaklar:

- » Bernâmecü'l-Hadisî ş-Şerif (el-Kütübü't-tis'ah), Buhari no: 2679 ve Müslim no: 1646.
- » el-CEVHERİ, İsmail b.Hamâd, es-Sihâh, Kahire, 1956.
- » DİVÂNÜ LÜGÂTİ'T-TÜRK TERCÜMESİ (Çev.Besim Atalay), Türk Dil Kurumu Yay. 521, Ankara 1998, I/42, I/459.
- » İBN-İ ÂBİDİN, Reddü'l-muhtâr (Tercüme: Ahmet Davudoğlu), Şamil Yay. İstanbul 1983, VII/504-525.
- » MUHİBBÎ DİVÂNI (Hazr. Coşkun Ak), Kültür ve Turizm Bak. Yay. 712, Ankara 1987.
- » ÖGEL, Bahaeddin, Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1998, I/67.

→ →
41 A.g.e., Gazel No: 333/3